

DREPTUL MAGISTRAȚILOR LA PROPRIA IMAGINE

Violeta COJOCARU,
doctor habilitat,
profesor universitar,
membu al Consiliului Superior
al Magistraturii

Tema acestui articol este dictată de realitatea din Republica Moldova, de conotațiile care, după părerea noastră, sunt mult mai adânci, decât par la prima vedere. Nimeni nu contestă faptul că realizarea unui sistem judiciar independent, imparțial, credibil și eficient reprezintă o condiție necesară pentru supremația legii și a principiilor statului de drept, dar, în același timp, nu trebuie neglijate și drepturile magistraților, care sunt supuși unor presiuni mediatice fără precedent. Atât presa, cât și programele radio sau televizate constant tratează subiecte cu referire la garantarea independenței efective a sistemului judiciar, asigurarea transparenței actului de justiție, îmbunătățirea calității actului de justiție, sporirea eficienței și responsabilizării sistemului judiciar, garantarea accesului liber la justiție, eficientizarea justiției pentru minori, consolidarea dialogului cu societatea civilă și implicarea acesteia în procesul de reformă, crearea premiselor cooperării judiciare pentru integrarea în spațiul european de libertate, securitate și justiție, prevenirea și combaterea corupției din sistemul judiciar. Sistemul judecătoresc per ansamblu, dar și judecătorii, în particular, sunt actorii vizați în aceste publicații sau emisiuni. Nu ne propunem să apărăm sau să aducem acuzații celor care sunt oponenti, declarând, de fapt, aceleași aspirații, dar vom trece în revistă legislația și jurisprudența pertinentă în vederea respectării drepturilor omului și adoptarea celor mai bune practici europene.

Cuvinte-cheie: *dreptul la propria imagine, interes public, consimțământ, dreptul la respectarea vieții private și de familie, libertatea de exprimare.*

Dreptul la imagine reprezintă dreptul oricărei persoane de a interzice terților reproducerea și publicarea imaginii sale¹. Este o definiție clasică

Magistrate's right to the own image

The topic of this article is dictated by the reality of the Republic of Moldova, by the connotations which, in our opinion, are much deeper than they appear at first glance. No one disputes the fact that the achievement of an independent, impartial, credible and effective judiciary system is a necessary condition for the law supremacy and the principles of rule of law, but at the same time, we must not neglect the rights of magistrates, who are subjected to aggressive media pressure.

Both the press as well as the radio or television programs constantly speak about the guaranteeing the effective independence of the judiciary system, ensuring the transparency of the justice act, improving the quality of the justice act, increasing the efficiency and the accountability of the judiciary, ensuring free access to the justice, improving the efficiency of the juvenile justice, strengthening the dialogue with the civil society and its involvement in the reform process, creating the conditions for the juridical cooperation having as aim the integration in the European space of freedom, security and justice, preventing and combating corruption in the judiciary system.

The judiciary system as a whole, but also the judges in particular, are the target – actors in these publications or broadcasts. We do not intend to defend or to accuse the opponents, declaring, actually, the same aspirations, but we will review the legislation and the relevant jurisprudence in respecting human rights and adoption of the best European practices.

Key-words: *right to own image, public interest, consent, right to respect for private and family life, freedom of expression.*

ce poate servi drept punct de reper. Dar dreptul la propria imagine, credem noi, comportă o dublă natură juridică: drept patrimonial și drept al personalității. În susținerea acestei afirmații prezentăm o altă noțiune: dreptul la propria imagine este acea prerogativă fundamentală și inerentă ființei umane care conferă oricărei persoane posibilitatea exploatării comerciale a propriei imagini, cât

¹ Cornu G., *Droit civil. Introduction. Les personnes. Les biens.* Paris, Montchrestien, 1994, t. 1, 7^a ed., p. 195-196.

și protecția împotriva oricărei reproduceri și/sau utilizări neautorizate a acesteia².

Întru-un alt punct de vedere, s-a exprimat opinia că dreptul la imagine poate fi privit fie ca un drept individual la respectul propriei imagini, fie ca un drept colectiv de a fi informat prin imagine.

În accepțiunea secundă, dreptul la imagine este asemenea dreptului publicului de a se informa prin imagine, dreptul jurnaliștilor de a informa prin imagine, dreptul artiștilor de a crea imagini... Aceste drepturi diferite vor putea la fel de bine să se consolideze, cât și să se opună³. Opinia dată nu este pe larg susținută de către doctrinari. Ne raliem acestora, subliniind că există doar un singur drept - cel la propria imagine.

În materia tratată regăsim o vastă legislație, atât națională, cât și, mai cu seamă, internațională.

Declarația Universală a Drepturilor Omului prevede, în articolul 12, că „Nimeni nu va fi supus la imixtiuni arbitrare în viața sa personală, în familia sa, în domiciliul sau în corespondența sa, nici la atingeri aduse onoarei și reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri”. La fel, **Pactul interanțional cu privire la drepturile civile și politice** se pronunță în articolele 17 și 19.

Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950, tratează aceste aspecte în articolul 8 - Dreptul la respectarea vieții private și de familie și în articolul 10 - Libertatea de exprimare.

Dispozițiile **Constituției Republicii Moldova** apără și garantează cele mai importante valori sociale, care statuează că îndatorirea primordială a statului este respectarea și ocrotirea persoanei (art.16), asigurând dreptul cetățeanului la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime (art.20)⁴.

Potrivit articolului 32 alin. 1 din Constituția Republicii Moldova, „oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil”. Totodată, libertatea exprimării, conform art. 32 alin. 2, nu poate pre-

judicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie, iar în alin.3 se stipulează expres că sunt interzise și pedepsite prin lege orice manifestări care atentează la regimul constituțional. Sunt respectate, de asemenea, drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale prevăzute în Constituția Republicii Moldova în articolul 16 - egalitatea, articolul 20 - accesul liber la justiție, articolul 28 - viața intimă, familială și privată, articolul 34, alin. 1-4 - dreptul la informație.

Și **Codul civil al Republicii Moldova**⁵, în articolul 16 - Apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale - prevede faptul că „orice persoană are dreptul la respectul onoarei, demnității și reputației sale profesionale”, dar nu sunt și norme cu referire la dreptul la propria imagine după modelul Codului civil român - articolele 73-76, Codului civil din Québec - articolul 36, alin.3. Credem că legiuitorul moldav ar trebui să acorde o atenție specială protecției drepturilor și libertăților civile fundamentale inerente personalității umane, consacrate în reglementările internaționale și legislațiile străine.

Cu referire la temă, **Codul audiovizualului al Republicii Moldova**, în articolul 14, alin. 3, lit. a, se pronunță asupra faptului cum poate fi identificată o sursă de informare, indicând: numele, numărul de telefon, adresa, alte date personale, precum și vocea sau imaginea unei surse⁶.

Libertatea de exprimare audiovizuală presupune respectarea strictă a Constituției Republicii Moldova și nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine. Pregătirea și difuzarea de emisiuni cu încălcarea prevederilor menționate se pedepsește conform legislației (art.38). Persoana care se consideră lezată într-un drept sau într-un interes legitim, moral sau material, printr-o comunicație audiovizuală, are dreptul să ceară, conform legislației, despăgubirile respective, rectificarea corespunzătoare sau să se folosească de dreptul la replică (art.16).

În legislația națională conexasă putem include și **Legea privind drepturile de autor și drepturile conexe**, relevantă prin articolul 21 - Dreptul de autor asupra operelor fotografice⁷.

Un document relevant este **Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova**, în redac-

² Ionescu B, *Dreptul la propria imagine. O perspectivă istorică*. Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 49.

³ Baudry P., Sorbets C., Vitalis A., *La vie privée à l'heure des médias*, Presses Universitaires de Bordeaux, 2002, p. 176.

⁴ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731, vizitat pe 16.03.2015.

⁵ <http://lex.justice.md/md/325085/>, vizitat pe 16.03.2015.

⁶ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=041D82D8:3A07C731, vizitat pe 16.03.2015.

⁷ <http://lex.justice.md/md/336156/>, vizitat pe 16.03.2015.

ția din 2011, care conține un set de reguli, ca de exemplu: jurnalistul este dator să respecte dreptul la viață privată și demnitate al persoanelor; imixtiunea în viața privată este permisă numai atunci când interesul public în dezvăluirea faptelor prevalează în fața protecției imaginii persoanei; jurnalistul relatează despre comportamentul privat al unei persoane publice, fără consimțământul acesteia, doar atunci când un atare comportament îi afectează capacitatea de exercitare a funcției publice; jurnalistul respectă intimitatea persoanelor și cere permisiunea de a le fotografia/filma, cu excepția cazului în care acestea se află într-un loc public; imaginile trebuie să reprezinte realitatea cu acuratețe; procesarea electronică nu trebuie folosită pentru a crea o impresie falsă asupra persoanelor și evenimentelor, fac excepție colajele, care trebuie marcate ca atare⁸.

Dacă e să facem o paralelă cu legislația României la acest capitol, facem trimitere la Decizia CNA nr. 80 din 2002 privind protecția demnității umane și a dreptului la propria imagine (publicată în Monitorul Oficial nr. 619 din 21 august 2002), care în detaliu reglementează unele aspecte de interes pentru noi, de exemplu - înregistrările care conțin imagini ale unei persoane nu pot fi difuzate decât cu acordul acesteia, fac excepție situațiile în care:

- a) demersurile jurnalistice răspund unui interes public justificat;
- b) înregistrarea este incidentală și este realizată în locuri publice;
- c) există o legătură clară între viața privată și de familie a persoanei și interesul public justificat.

Ar fi cazul să ne referim aici la interesul public. Sunt considerate a fi de interes public justificat orice probleme, fapte sau evenimente, cu semnificație pentru viața socială, care nu contravin bunelor moravuri și care nu încalcă drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Dar, exact cum nu orice interes sau curiozitate a publicului trebuie satisfăcută, nici dreptul la propria imagine nu trebuie să împiedice aflarea adevărului în probleme de interes public justificat. Deoarece este încă neclar cum pot fi echilibrate libertatea presei și dreptul publicului de a afla, pe de o parte, și dreptul la viață privată, pe de altă parte, instanța de judecată trebuie să acorde o greutate mai mare rolului de câine de

pază al presei⁹. Menționăm faptul că libertatea de exprimare nu acoperă sub nicio formă, în temeiul art. 10 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, informația falsă, minciuna intenționată și chiar eroarea din neglijență.

Într-o speță, Curtea de la Strasbourg a reținut că reclamanții, ziariști, au fost condamnați de instanțele naționale la plata unor despăgubiri civile pentru repararea prejudiciului cauzat unor persoane în urma atingerii aduse dreptului acestora la viață privată, deoarece acestea au apreciat că informația publicată nu avea „aspectul esențial de a fi de interes general, susceptibilă să justifice difuzarea ei” din moment ce evoca o pretinsă „relație amoroasă” între două persoane... Instanța europeană a urmat soluția jurisdicțiilor naționale, arătând că publicarea imaginii acelor persoane alături de reportajele incriminate, care s-au focalizat asupra unor aspecte pur private ale vieții persoanelor în cauză, nu puteau fi considerate că ar fi contribuit la vreo dezbatere de interes general pentru societate, în pofida notorietății lor. Prin urmare, condamnarea reclamanților a urmărit un scop legitim, protecția drepturilor altei persoane¹⁰.

Dreptul persoanei la propria imagine ridică serioase dificultăți în raport cu exigența consimțământului. Ca și numele, imaginea persoanei își găsește protecția cu titlu de element identificator al persoanei. Ea fiind o reprezentare a trăsăturilor fizice ale persoanei, atunci când este luată fără consimțământul persoanei constituie o violare a dreptului la imagine. Practic, orice operațiune de utilizare a imaginii persoanei, de divulgare a unor aspecte ce țin de intimitatea celui vizat și, în general, tot ceea ce presupune aducerea la cunoștința terților a valorilor din sfera drepturilor personalității impune, în mod necesar, acordul celui în cauză¹¹.

Restrângerea sferei vieții private a unei persoane publice în favoarea vieții publice se poate fundamenta teoretic pe două explicații alternative: fie

⁸ http://consiliuldepresa.md/fileadmin/fisiere/fisiere/Cod_deontologic_al_jurnalistului_din_Republica_final.pdf, vizitat pe 16.03.2015.

⁹ Mass-media și libertatea de exprimare. Ghidul jurnalistului, Editura Setronic, București, 1997, p. 89.

¹⁰ CEDO, dec. Campmany y Diez de Revenga et Lopez-Galacho Perona c. Spaniei, 12 decembrie 2000 apud Bîrsan C., Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, vol. I, Drepturi și libertăți, Editura All Beck, București, 2005, p. 781.

¹¹ Jugastru C., Consimțământul în contextul drepturilor personalității, în Anuarul Institutului de Istorie „G. Barițiu”, t. VII, 2009, p. 319.

prin ficțiunea „consimțământului tacit” - persoana care se angajează în activități publice acceptă prin însăși acest fapt ca sfera vieții sale private să se restrângă și, implicit, faptele și actele sale să fie supuse publicității într-o mai mare măsură - fie prin concurența cu dreptul de informare a publicului. Prima variantă nu poate fi nicidecum valabilă, deoarece, „dacă explicația consimțământului tacit ar fi reală, o persoană ar putea avea facultatea de a se opune, printr-o manifestare de voință, investigațiilor și divulgărilor referitoare la activitățile sale publice... or, ea nu are această facultate”. Interesul legitim al publicului există în cazul activităților publice, căci „nu putem califica drept interes legitim sentimentul de curiozitate la adresa treburilor personale și familiale ale altuia”.¹²

De regulă, este interzisă difuzarea de imagini ale persoanei, filmate în propria locuință sau în orice alte locuri private fără consimțământul acesteia, și difuzarea de imagini ale proprietății private, filmate din interiorul acesteia, fără acordul proprietarului. Consimțământul persoanei cu privire la publicarea imaginii acesteia poate fi expres sau tacit. Se consideră că întotdeauna, atunci când persoana în cauză se află într-un loc privat, consimțământul trebuie să fie expres¹³. Este interzisă difuzarea de imagini și sunete înregistrate cu microfoane și camere de luat vederi ascunse, cu excepțiile stabilite expres de lege.

O bogată jurisprudență în materie ne oferă Curtea de la Strasbourg, care a conturat raportul dintre libertatea presei și dreptul la viață privată în cauze privind publicarea de către presă a fotografiilor unor persoane. Astfel, Curtea s-a pronunțat asupra întinderii sferei vieții private a persoanelor publice și private, asupra respectului datorat imaginii unei persoane decedate și sentimentelor moștenitorilor săi, precum și despre dreptul unor persoane care au avut anumite probleme cu legea, foști deținuți sau persoane urmărite penal, de a nu li se publica fotografia în presă.

Curtea de la Strasbourg a specificat că imaginea persoanei intră în sfera vieții private¹⁴. În baza obligațiilor sale pozitive, statul semnatar trebuie să garanteze oricărei persoane, chiar dacă aceasta este persoană publică, magistrat, „o speranță legi-

timă” în ceea ce privește protecția și respectarea vieții sale private, împotriva practicilor presei de senzație.

Principala dificultate în domeniul persoanelor publice rezultă din limitarea dificilă a vieții publice de cea privată. Instanțele franceze includ în dreptul la respectarea vieții private și protejarea imaginii, ca atribut al personalității, și consideră că aduce atingere dreptului la respectarea imaginii persoanei publicarea unei fotografii a acesteia, în cazul în care această publicare nu este justificată de implicarea persoanei într-un eveniment a cărui importanță să legitimeze această divulgare pentru informarea publicului¹⁵.

Ca exemplu, într-o speță s-a reținut că un monarh are, ca orice altă persoană, dreptul la respectarea vieții private și, deci, este prohibită difuzarea imaginii sale din moment ce nu o reprezintă în exercitarea vieții publice. Astfel, revista *Jours de France* a publicat fotografia lui Farah Dibak în costum de baie. Revista a fost condamnată să plătească 150.000 de franci fostei împărăteasă a Iranului, deoarece nu o reprezenta într-o ipostază a vieții publice.¹⁶ Nu întâmplător am făcut referință la această hotărâre, fiind pe larg mediatizat un caz recent - de fapt, nu numai unul - în presa din Republica Moldova care reprezintă magistrați sau procurori în ipostaze ce nu-i reprezintă în exercitarea vieții publice.

Curtea de la Strasbourg ajunge să se pronunțe din nou asupra raportului între dreptul la viață privată și libertatea presei într-o speță în care o publicație franceză a divulgat publicului poze private ale unei actrițe. Prima instanță decide că pozele aparțineau vieții private a reclamantei și că o persoană are drept la respectarea vieții sale intime, „indiferent de notorietatea sa”, dând câștig de cauză actriței. Societatea de presă utilizează apoi calea apelului, motivează că articolul respectiv nu a încălcat grav dreptul actriței, ținând cont de cariera și personalitatea ei și că obligația publicării acelui comunicat nu e întemeiată juridic. Curtea de Apel din Paris menține hotărârea primei instanțe și reține că, dacă în alte ocazii, fie ele numeroase, persoana publică și-a dat acordul privind publicarea unor aspecte ale vieții sale private, aceasta nu înseamnă că ea își pierde dreptul de a refuza pu-

¹² P. Kayser apud Gh. Mihai, G. Popescu, *Introducere în teoria drepturilor personalității*, Editura Academiei Române, București, 1992, p. 82.

¹³ Cercelescu C. M., *Regimul juridic al presei. Drepturile și obligațiile jurnaliștilor*, Editura Teora, București, 2003, p. 53.

¹⁴ CEDO, dec. Schussel c. Austriei, 21 februarie 2002.

¹⁵ Sudre F., *Drept european și internațional al drepturilor omului*, Ed. Polirom, Iași, 2006, p.320.

¹⁶ Ph. Malaurie, L. Aynes apud Ungureanu O., *Dreptul la onoare și dreptul la demnitate*, Pandectele Române, nr. 2/2006, p. 132.

blicarea unor alte asemenea aspecte sau că publicația nu mai e obligată să obțină consimțământul ei înainte de a publica. În privința comunicatului, Curtea de casație franceză hotărăște că acesta nu încalcă libertatea de exprimare, căci este necesar pentru reparația integrală a prejudiciului cauzat prin încălcarea drepturilor altuia. Curtea de la Strasbourg respinge acțiunea societății de presă, dând dreptate instanțelor naționale. Articolul litigios, publicat cu scopul de a satisface curiozitatea publicului cu privire la viața privată a actriței, nu a servit vreunei dezbateri de interes public general, în ciuda notorietății acestei persoane, iar obligarea publicării aceluși comunicat este posibilă pentru a repara prejudiciul cauzat și pentru a informa publicul că fotografiile au fost publicate fără a obține consimțământul persoanei.¹⁷

Probabil, cel mai celebru proces privind raportul dintre dreptul la viața privată și libertatea presei este cel intentat de către prințesa Caroline de Monaco împotriva Germaniei. Jurisprudența germană distinge între persoane „total publice” – acelea a căror viață și imagine aparțin istoriei contemporane, cum ar fi membrii caselor regale, persoane devenite publice ocazional, accidental – pe o perioadă de timp suscită interesul publicului, cum ar fi un artist celebru sau un criminal în timpul judecării procesului său, dar care apoi va reveni la condiția de persoană particulară, și persoanele particulare, private propriu-zise, necunoscute unui cerc mai larg de oameni¹⁸.

Cauza privește publicarea în revistele germane a două serii de fotografii realizate în 1993 și, respectiv, 1997, care o înfățișau pe prințesa Caroline von Hannover într-un cadru privat. Aceste fotografii au făcut obiectul a trei acțiuni în fața instanțelor germane, conducând la trei hotărâri de referință, pronunțate de Curtea Federală de Justiție în 1995, respectiv - de Curtea Constituțională Federală în 1999, prin care cererile reclamantei au fost respinse. Curtea a stabilit că deciziile instanțelor naționale au încălcat dispozițiile articolului 8 al Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale¹⁹.

Nu toate cazurile privind publicarea de fotografii private în presă aduse în fața Curții de la

Strasbourg au avut ca reclamant publicațiile care au considerat că li s-a încălcat libertatea de exprimare de instanțele naționale, ci au existat și cazuri în care persoana care a făcut obiectul publicării a considerat că statul i-a încălcat dreptul la viața privată prin nesancționarea presei.

În concluzie, dacă se dovedește adesea necesar ca magistrații să fie protejați de atacuri grave și lipsite de orice temei, este de asemenea adevărat că atitudinea lor, chiar în afara tribunalelor, și mai ales atunci când ei se servesc de calitatea lor de magistrați, poate constitui o preocupare legitimă a presei și contribuie la dezbaterea privind funcționarea justiției și moralității celor care sunt garanții acesteia²⁰. Cu toate că presa trebuie să-și desăvârșască rolul său de o incontestabilă importanță în orice societate democratică, totuși relatarea unui subiect de viu interes general, precum corupția funcționarilor publici, magistraților, activitățile politicianilor, economice sau sociale, poate fi realizată și fără utilizarea imaginii persoanei implicate, cel puțin până la pronunțarea unei hotărâri definitive.

Este important de menționat că orice persoană are dreptul la propria imagine. Deci, ziariștii nu dețin dreptul asupra imaginii unui individ, cu excepția cazului când acesta a fost cesionat. Dar, uneori dreptul la libertatea de exprimare poate fi superior dreptului la propria imagine - aspect ce reprezintă o excepție de la caracterul absolut al dreptului la propria imagine. Elementele esențiale care trebuie luate în considerare în aprecierea respectării limitelor libertății de exprimare sunt: calitatea și funcția persoanei criticate; forma/stilul și contextul mesajului critic; contextul în care este redactat articolul; interesul public pentru tema dezbătută; buna-credință a jurnalistului; conceptele de judecată de valoare, situațiile faptice și raportul dintre ele; doza de exagerare a limbajului folosit; natura și severitatea acțiunii aplicate; motivarea hotărârii.

Și, nu în ultimul rând, în cazul în care în emisiunile audiovizuale se aduc acuzații unei persoane, privind fapte sau comportamente ilegale ori imorale concrete, acestea trebuie susținute cu dovezi, ținând cont de prezumția de nevinovăție. Realizatorii emisiunilor au obligația să respecte dreptul persoanei la propria imagine și să pună în vedere interlocutorilor să probeze afirmațiile acuzatoare sau, cel puțin, să indice probele care le susțin.

¹⁷ CEDO, dec. SC Prisma Presse c. Franței, 1 iulie 2003.

¹⁸ Boroi Al., Popescu M., Dreptul la intimitate și la viață privată. Elemente de drept comparat, Dreptul, nr. 5/2003, p. 164.

¹⁹ http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Own_image_ROM.pdf, vizitat pe 17.03.2015.

²⁰ Ionescu B., op. cit., p.85-86